

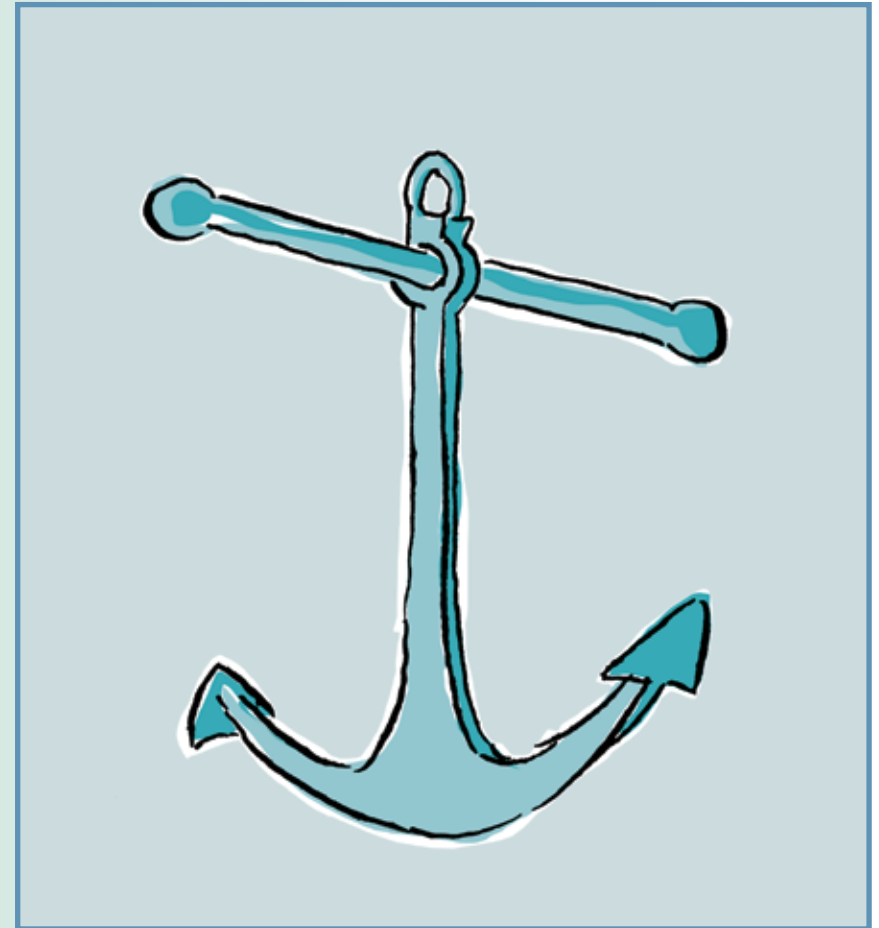
A LENGYEL SZOLIDARITÁS MOZGALOM

A sztrájk mint az érdekképviselet egyik eszköze

A modul szerzője: Vásárhelyi Judit

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

12. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
I. RÁHANGOLÁS, A FELDOLGOZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE					
Előzetes feladat					
A	A tanulók előzetes feladatnak kapják, hogy a D1 melléklet felhasználásával készítsenek rövid interjút egy olyan idősebb emberrel, akinek vannak emlékei a rendszerváltást megelőző lengyel szakszervezeti mozgalomról és sztrájkokról.	Személyes emlékek és tapasztalatok bevonása a foglalkozásba Kommunikáció	Önálló egyéni interjúkészítés	D1 (Interjúvá- lat)	
I/a A sztrájk és a szakszervezet fogalma					
A	Az osztály közösen definiálja, hogy mit jelent a sztrájk és a szakszervezet kifejezés. (P1) Ezt követően a tanár elmondja, hogy a szocialista jogrendszerben nem szerepelt a sztrájkjog, és mindenféle munkabeszüntetés törvényellenes volt. A lengyel Szolidaritás szakszervezet úttörő szerepet játszott ennek a helyzetnek a megváltoztatásában. 5 perc	Az óra központi fogalmainak tisztázása, és az első nagy témakör bevezetése Logikus gondolkodás	Frontális munka – irányított beszélgetés és tanári magyarázat		P1 (Szómagyarázat)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/b Személyes történetek az 1980-as évek lengyel eseményeiről					
A	A diákok négy csoportot alakítanak olyan módon, hogy mindegyikbe kerüljön valaki, akinek sikerült jó interjút készíteni a 80-as évekre emlékező emberrel. Az interjúk alapján a tanulók összefoglalják mindazt, ami számukra a Szolidaritás korabeli mozgalmáról kiderült. A szóvivők (minden csoportban olyan diák, aki nem tudott jó interjút készíteni) sorban megosztják a többiekkel információikat. A tanár a P2 alapján szükség szerint korrigálja az elhangzottakat. 10 perc	Az előzetesen készített interjúk tapasztalatainak közzététele, az információk rendszerezése Összefüggéslátás Kommunikáció	Csoportmunka – beszélgetőkör Frontális munka – csoportos szóforgó és tanári magyarázat	Elkészült interjúk	P2 (Háttéranyag)
B	Ha egyáltalán nem sikerült volna interjúkat készíteni, akkor a tanár kivetíti a P3 melléklet képeit, és ezek alapján próbálják meg a diákok kitalálni, hogy mi minden történt 1980–81-ben Lengyelországban. 10 perc	Új információk nyújtása Képolvasás Befogadás Rendszerezés	Frontális munka – vetítés és irányított beszélgetés		P3 (Kivetíthető képek)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
II. ÚJ TARTALOM FELDOLGOZÁSA					
II/a A Szolidaritás mozgalom története dióhéjban					
A	A korábban kialakult négy csoport folytatja a munkát. Mindegyik megkapja a D2 melléklet egyik lapját részekre vágva. A csoporttagok sorra ismertetik szövegeiket, és rekonstruálják a történet náluk lévő részét. A szóvivők ismertetik a többiekkel, amit a saját anyagaikból megtudtak az eseményekről. A tanár vagy egy diák egy nagy csomagolópapíron elkészíti a mozgalom vázlatos kronológiáját. 20 perc	A történeti események rekonstruálása Tájékozódás az időben Szövegértés Szóbeli kommunikáció Együttműködés	Csoportmunka – mozaik, majd csoportos szóforgó	D2 (Szemelvények)	
B	A tanár saját belátása szerinti szövegrészeket oszt ki a tanulók között, a P4 prezentáció anyagából. Ezután vetíteni kezdi a prezentációt. A tanári magyarázat és az erre felkért diákok felolvasásai egymást váltják a vetítés alatt, miközben kirajzolódik a mozgalom történetének íve. 20 perc	A történeti események rekonstruálása Tájékozódás az időben Szóbeli kommunikáció	Egész csoportos munka – vetítés tanári előadással és diákfelolvasásokkal		P4 (Prezentáció)
II/b Mi lett a szervezettel?					
A	A tanár röviden összefoglalja, hogy mi történt a Szolidaritás szakszervezettel és egykori vezetőjével a 90-es években. Közösén latolgatják az okokat, majd mindenki megkapja a D3 házi feladatot. (Itt az első 45 perc vége.) 10 perc	A vizsgált eseménysor történeti távlatba helyezése Összefüggéslátás	Frontális munka – irányított beszélgetés Egyéni feladat – esszé írása	D3 (Munkalap)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
Önkéntes házi feladat					
A	A tanár felkér 2-3 önként jelentkező tanulót, hogy a következő órára szerezzék be a legfontosabb információkat a hazai sztrájkjogról.	A következő tanóra munkájának előkészítése	Önálló kiscsoportos kutatómunka		
II/c A hazai sztrájkjogról					
A	(Mindenkinek beadja az esszéjét, amit a következő órán fognak megbeszélni, miután a tanár elolvasta azokat.) A hazai sztrájkjogról informálódó tanulók megosztják a tapasztalataikat a többiekkel. A társaik kérdéseket tesznek fel, a tanár pedig szükség esetén kiegészíti, pontosítja az információkat a P5 alapján. 5 perc	Új ismeretek nyújtása Befogadás Szabálytiszteltet	Frontális munka – tanulói beszámolók		P5 (Háttéranyag)
II/d A szakszervezetek működésével kapcsolatos alapfogalmak					
A	Minden tanuló húz egy feladatkártyát, amely a szakszervezetek működésével kapcsolatos 2 fontos fogalmat tartalmaz. A szó melletti első mezőbe beírja a saját fogalomértelmezését. Ezután az azonos kártyát húzók csoportot alkotnak, és egyeztetik megoldásaikat. Megfogalmazznak egy közös definíciót, amit mindannyian beírnak a második mezőbe. Az egyeztetett fogalommeghatározásokat a csoportok szószólói felolvassák az osztálynak. A többiek feladata pedig az, hogy a definíció alapján kitalálják magát a fogalmat. 15 perc	Alapfogalmak jelentésének tisztázása és rögzítése Szövegalkotás Logikus gondolkodás	Egyéni munka – fogalmak definiálása Csoportmunka – kereszttal Frontális munka – csoportos szóforgó	D4 (Feladatkártyák)	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
II/e A sütőipari dolgozók példája					
A	Az előzőleg kialakult csoportok dolgoznak tovább. Megkapják a D5 szöveget. Közös elolvasás és válaszolnak a lapon lévő két kérdésre. A szóvivők ismertetik a csoport gondolatait. Ahol eltérnek egymástól a válaszok, ott megvitatják azt. 10 perc	Véleménycsere a sztrájk néhány vonatkozásáról konkrét példán keresztül Véleményalkotás	Csoportmunka – kerekasztal Frontális munka – csoportos szóforgó	D5 (Dokumentum és feladatok)	
II/f Az elégséges szolgáltatás					
A	Mindegyik csoport húz egyet a D5 feladatkártyák közül. Átgondolják, hogy mi mindent jelenthet az elégséges szolgáltatás fogalma egyes foglalkozási csoportok sztrájkja idején. Két perc gondolkodás után a szóvivők sorban ismertetik megoldásaikat, majd közösen általánosítják az elégséges szolgáltatás fogalom jelentését. 5 perc	Az elégséges szolgáltatás kategória jelentésének vizsgálata Empátia Együttműködés Logikus gondolkodás	Csoportmunka – ötletbörze Frontális munka – csoportos szóforgó és közös definiálás	D6 (Feladatkártyák)	
III. AZ ÚJ TARTALOM ÖSSZEFOGLALÁSA, ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS					
III/a Vélemények a témával kapcsolatban					
A	A tanár felírja a táblára vagy egy előre elkészített poszteren kiteszi a falra a következő nyitott mondatot: „A sztrájk szerintem akkor eredményes módja az érdekérvényesítésnek, ha ...” A tanulók egy percig csendben gondolkodnak, majd tetszés szerinti sorrendben megszólalva, a lehető legtöbbféle módon igyekeznek befejezni a megkezdett mondatot. 10 perc	A sztrájk mint hatásos érdekérvényesítő forma sajátosságainak összegzése Reflexió Általánosító képesség	Egész csoportos gyakorlat – beszélgetőkör		Tábla és kréta vagy előkészített poszter és ragasztógyurma

TANÁRI SEGÉDLETEK

P1 SZÓMAGYARÁZAT – SZTRÁJK

Az alkalmazottak csoportos, szervezett munkabeszüntetése, amellyel munkaügyi, gazdasági vagy politikai érdekeiknek próbálnak érvényt szerezni. Többféle indoka lehet: viták a bér, a munkakörülmények és az alkalmaztatási feltételek miatt; szolidaritás más sztrájkolókkal; két szakszervezet közötti illetékességi vita; vagy valamely tisztán politikai cél, mint a legtöbb általános sztrájk esetében. A szakszervezetek központi irányító testületének jóváhagyása nélküli sztrájk (az ún. vadsztrájk) éppúgy irányulhat a szakszervezeti vezetőség, mint a munkáltató ellen.

A sztrájkjog csaknem minden ipari országban megilleti a dolgozókat, bár néhol a sztrájk előtt egyeztetési kísérleteket követelnek meg a rendezés érdekében; másutt tiltják a tisztán politikai jellegű sztrájkokat, valamint a közszolgáltatások alkalmazottainak és a fegyveres testületek tagjainak sztrájkját.

A sztrájkok, ill. a sztrájkfenyegetések fő célja, hogy a munkaadókat a termelés kiesés anyagi következményeivel szorítsák megegyezésre. A sztrájk némelyik formája nem jelent munkabeszüntetést: ilyen a munkalassító sztrájk vagy az adott tevékenységre vonatkozó szabályok lehető legszigorúbb (a munkavégzés folyamatosságát, a határidők betartását akadályozó) követése.

A szocializmus évtizedeiben a kelet-európai államok jogrendje nem szabályozta a sztrájkjogot, így minden munkabeszüntetés törvénytelen volt. Magyarországon az 1989. évi VII. törvény adta vissza a munkavállalók sztrájkjogát.

Forrás: Britannica Hungarica Világenciklopédia

Szakszervezet

Munkavállalók érdekvédelmi és politikai szervezete; rendszerint szakmák, foglalkozási ágak szerint alakulnak azzal a céllal, hogy közös fellépéssel érjék el a bérek, fizetések és egyéb juttatások emelését, a munkakörülmények javítását, a munkavállalók társadalmi és politikai képviseletének erősítését. A szakszervezeti mozgalom a XIX. században alakult ki, először Nagy-Britanniában, majd az európai kontinensen és az Egyesült Államokban.

Forrás: Britannica Hungarica Világenciklopédia

P2 HÁTTÉR-INFORMÁCIÓK

A Szolidaritástól a szabadságig 25 év elteltével

A lengyel nép számára Jalta az árulás szinonimája. Sokak számára a 2. világháború a német megszállás alóli felszabadulást, ugyanakkor a szovjet rabszolgaság kezdetét jelentette.

A lengyelek különböztek más nemzetektől Európának ebben a felében. Bár sok százmillió lengyelt gyilkoltak meg a németek és a szovjetek a háború során (Szibériában, Katynban), a lengyelek sosem hagyták magukat *homo sovjetikus*-szá, új, szovjet stílusú emberré változtatni.

Ugyan a kommunista rendszer golyókkal, ütlegekkel és börtönnel válaszolt, az ellenállás folytatódott. A parasztok elutasították, hogy kolhozokba tereljék őket, a munkások néhány évente felkeltek. Az egyház és a katolikus sajtó a korlátozott függetlenség oázisát nyújtotta. A szólásszabadságért és emberi jogokért küzdő értelmiségiek és diákok az állásukat, publikációs lehetőségeiket kockáztatták. Néhányukat be is börtönözték. A kommunista időszak mindennapi életének jellemzője a belenyugvás és a lázadás elegye volt – egyesek karrierizmusa, mások passzív ellenállása, vagy nyílt ellenszegülése. A poznani tiltakozó munkások véres leverését követő viszonylagos köznyugalom és a remény, hogy a 1956. évi de-sztalinizáció jobb élethez vezet, nem tartott sokáig.

1976-ig minden társadalmi csoport külön-külön lázadt. Amikor a munkások a kizsákmányolás ellen küzdöttek, az értelmiség nyíltan nem támogatta őket. Amikor az értelmiség és a diákság 1968-ban a szólásszabadságért küzdött, a munkások passzívak maradtak. De 1976-ban, amikor a kormány újból az élelmiszerárak emelése mellett döntött, és tiltakozásul a munkások kb. száz üzemben hirdettek sztrájkot, a megverték és bebörtönözték segítségére az értelmiség sietett jogi és anyagi segítségnyújtással. Nem feledték az 1970. évi *debacle*-t. Azután, hogy az élelmiszerár emelését először jelentették be, az elkeseredett munkások otthagyták a Szcecin-i és gdanski hajógyárakat és üzemeket, és felgyújtották a kommunista párt irodáit, a helyi kormányzat épületeit és a rendőrségeket. A kormányzat a hadsereget küldte ellenük válaszul. Negyvenöt embert öltek meg, több mint 1100 munkás sebesült meg. 1976-ban a hatóságok a rendőrségek vetették be, hogy a munkásokat lecsendesítsék. Kb. 2500 embert vertek meg és börtönöztek be, 1500 munkást elbocsátottak, és néhány tucat embert hosszú büntetésre ítélték.

Jacek Kuron, az ismert nevű ellenzéki fogalmazta meg a jelszót: „Ne gyűjtsd fel a pártbizottságot, inkább alapítsd meg a magadét!” Megszületett a Munkásvédelmi Bizottság. Ismert írók, jogászok és az 1968. évi diákfelkelés fiatal résztvevői dolgoztak benne. Lengyelül e bizottságot KOR néven ismerték, nyíltan működött, noha illegálisan, és tagjai nevét, címét nyilvánosságra hozta. A KOR aktivisták és számos közreműködő segítette sikeresen a munkásokat. Lech Walesa csatlakozott a gdanski független szakszervezetekhez. Munkásokat megszólító újságok jelentek meg engedély nélkül. Föld alatt készítette kiadványait több kiadó, amely a cenzorok által betiltott könyveket jelentetett meg. A KOR mellett más szervezetek is felbukkantak, amelyek változást akartak.

Olyan csoda történt, amely segítette a munkásokat, az értelmiségieket, a parasztokat, a tisztviselőket, az ateistákat és a hívőket integrálni a kommunizmus elleni harcukban: 1978 októberében Karol Wojtylát, a lengyel hercegeprímást II. János Pál néven pápává szentelték! Mi több, ő a kommunistákkal szembeni ellenállásáról, az ellenzék oldalán állásáról ismert lengyel volt. János Pál első pápai zarándokútja a következő évben Lengyelországba sosem látott lelkesedést keltett honfitársai sorai között. A pápai miséken részt vevő milliók megmutatták, milyen sokuknak lett elégük a kommunista uralomból.

Amikor 1980 júliusában a kormány újabb áremelést jelentett be, Lengyelország szerte sztrájkok törtek ki. Ellenzéki értelmiségiek látogattak a gdanski Lenin hajógyárba, hogy tanácsokat adjanak a sztrájkolóknak, hogy segítsenek követeléseiket terjeszteni az egész országban és a világban. Lech Walesa vezetésével a hajógyári munkások 21 pontból álló követelést adtak ki, többek között független szakszervezetek alapítását, sztrájkjogot, a politikai foglyok szabadon bocsátását, szólásszabadságot és béremelést. Látva az eltökélt, noha békés sztrájkoló munkásokat egész Lengyelországban, a kommunista kormány úgy döntött, hogy megállapodást ír alá a sztrájkolókkal. A kommunista tömb első országa Lengyelország volt, ahol a hatóságok hozzájárultak független szakszervezet alapításához, ezzel megszületett a Szolidaritás.

Minden gyárban, egyetemen és irodában szervezkedni kezdtek az emberek. Viszonylag rövid idő alatt a szakszervezetnek közel tízmillió tagja lett! A szakszervezet hasonló nevű hetilapja 500 000 példányban jelent meg. Tömegesen jelentek meg helyi napilapok és folyóiratok a Szolidaritás kötelékében. Amikor hozzájárultak a független szakszervezet felállításához, a kommunisták úgy gondolták, hogy korlátozni fogják majd tevékenységét, megosztják vezetését, és a társadalmat pedig leszerelik. E számítások azonban hamisaknak bizonyultak. Úgy tűnt, a teljes lengyel társadalom bekapcsolódott a kommunista vezetés elleni polgári engedetlenségbe. Moszkva tetteket követelt.

Ilyen körülmények között 1981. december 13-án W. Jaruzelski tábornok statáriumot hirdetett. Több mint 10 000 embert, köztük L. Walesát és a Szolidaritás vezérkarát internálták vagy letartóztatták. A szakszervezet és más szervezetek jogait megvonták. A lengyel sztrájkolókat a hadsereg és a biztonsági erők zúzták szét, akik engedélyt kaptak a fegyverhasználatra. Embereket öltek meg, vagy sebesítettek meg. Úgy tűnt, Lengyelország olyan vereséget szenvedett, amelyből nem lesz képes visszatérni.

Meghatározó volt azonban a világnak a lengyelországi statárium bevezetésére adott válasza. Szinte valamennyi nyugat-európai fővárosban tüntetések támogatták a Szolidaritást. Az Egyesült Államok kormánya gazdasági szankciókat vezetett be, és nyugat-európai átlag polgárok kezdtek ruházatból és élelmiszerből álló segélycsomagokat küldeni Lengyelországba.

A kommunista hatóságok nem érték el remélt céljukat a haditörvényszék felállításával. A Szolidaritás földalatti ellenzékbe vonult vezetésével, kiadványaival és információs szolgálatával együtt. Nyugati szakszervezetek és más szervezetek segítettek anyagilag munkáját. Az illegális tevékenységek egész Lengyelországban széles körű támogatást élveztek. A bujkáló vezetőknek katolikus papok adtak menedéket, engedték, hogy a templomokban gyertyafényes találkozókat, független kulturális rendezvényeket tartsanak. 1983-ban Walesát Nobel-békedíjjal tüntették ki, ez pedig segítette az ellenállás szellemének fennmaradását. Nagyon fontosak voltak II. János Pál pápa

szavai is, amelyeket a haditörvényszék ideje alatt tartott két zarándokútja alkalmával mondott. Különös jelentősége volt annak, amit Gdanskban mondott 1986-ban: „A lengyel Szolidaritás visszakapta jelentőségét”.

A hatóságok enyhítettek a föld alatt működő Szolidaritás szorongatásán, mivel romlott a gazdasági helyzet, az ellenállás viszont folytatódott. Mi több, az afganisztáni háborúban és a fegyverkezési versenyben kimerült Szovjetunió egyre gyengült. ... Gorbacsov helyreállítási politikája, a peresztrojka nem bizonyult elég erősnek ahhoz, hogy kisegítse a Szovjetuniót tartós válságából.

1988 tavaszán és nyarán új és új sztrájkok robbantak ki, a munkások a Szolidaritás újbóli legalizálását követelték. A kormány végül megértette, hogy politikai változások nélkül békés úton nem tud a sztrájkoknak véget vetni. A hatóságok ezért beleegyeztek, hogy az ellenzékkel előkészítő tárgyalásokat folytassanak. Ennek előfeltétele azonban a Szolidaritás jogi státusának visszaállítása volt. 1989 februárjában megkezdődtek a kerekasztal tárgyalások. Lengyelország és az egész világ visszafojtott lélegzettel figyelte azok előrehaladását. A történelemben első ízben a kommunisták a puszkagolyókat szavakra cserélték föl. Sikerült megállapodni.

1989. június 4-én a Szolidaritás embereit nagy számban választották be a parlament alsóházába, és az újonnan felállított Szenátusba. Augusztusban Tadeusz Mazowiecki lett 1940 óta az első nem kommunista miniszterelnök. A lengyelek örömmámorban úsztak, csupán attól tartottak, hogyan válaszol minderre Moszkva. A lengyelek még emlékeztek a magyarországi 1956-os szabadságharc budapesti vérbefojtására, és a Varsói Szerződés csapatainak 1968. évi csehszlovákiai intervenciójára. Lengyelország egyedül állt nem-kommunista kormányával és azzal a szándékával, hogy piacgazdaságot és demokratikus rendszert vezessen be.

Azonban az antikommunizmus vizébe dobott lengyel kő hamarosan gyűrűzni kezdett. Az októberi kerekasztal tárgyalásokat követően Magyarországon is többpárt rendszert vezettek be, novemberben pedig leomlott a berlini fal. Véres felkelést követően Romániában vége lett a Ceausescu kormánynak is, és a korábbi ellenzéki író, Vaclav Havel lett Csehszlovákia elnöke. 1990 januárjában a kerekasztal tárgyalások elérték Bulgáriát, októberben pedig Németország 45 év után újra egyesült.

A Jaltai Egyezmény felbomlott. Európa újra egyesült.

Az UNESCO 2003-ban világörökséggé nyilvánította a sztrájkoló gdanszki hajógyári munkások 21 követelését tartalmazó eredeti táblát.

Forrás: Néhány szó a Szolidaritásról és Lengyelországról hét nyelven. Solidarnosc 1980. The Solidarity Center Foundation – The Lech Walesa Institute. Gdansk – Varsó, 2005, ford. Vásárhelyi Judit.

P3 KIVETÍTHETŐ KÉPEK

A 1980-as évek elejének Lengyelországaról – a képeket a P4 prezentációból lehet kiemelni.

P4 A LENGYEL SZOLIDARITÁS SZAKSZERVEZET – PREZENTÁCIÓ

(Power Point formátumban külön fájlban)

Ha nem áll számítógép és projektor a rendelkezésre, kinyomtathatóak a képek, és a bemutatókat írásvetítő segítségével is meg lehet tartani.

(A kommunista hatalomtól független, első szabad szakszervezet: a lengyel Szolidaritás 1980–81-ben kísérlet a „békés forradalom”-ra tizenhat hónapon át.)

Kemény tél köszöntött be 1979 decemberében Lengyelországban, amely felszínre hozta a gazdaság összes gyengeségét:

- elfogyott a szén,
- az elektromos művek időről időre kikapcsolta az áramot,
- megbénult a közlekedés és
- súlyos nehézségekbe ütközött az ellátás biztosítása a legalapvetőbb élelmiszerekből.

(Természetesen nem a zord időjárás idézte elő az ország gazdasági összeomlását, de különösen érzékelhetővé tette ezt az átlagpolgár számára.)

Gierek 1970 végén került hatalomra, miután elődje gyilkos sortüzet vezényelt az áremelések ellen tüntető fegyvertelen, békés munkásokkal szemben.

(Gierek azt gondolta, ha honfitársainak tele a gyomra, akkor lázadni sem fognak a rendszer ellen. Ezért nyakló nélkül vette fel a nyugati hiteleket – ez hamarosan elérte a húszmilliárd dollárt –, amelyeket egyrészt fogyasztásra, másrészt gazdaságtalan nagyberuházásokra költöttek.)

A gazdaság csődjének közeledő veszélyére először a radomi és az ursusi megmozdulások figyelmeztettek 1976-ban. A munkások ekkor a tervezett nagymértékű áremelések ellen tiltakoztak, de tüntetéseiket kegyetlenül elfojtották.

1976 többek közt a szervezett lengyel ellenzék megszületésének dátuma is. Ekkor alakult meg a Jacek Kuron vezette *Munkásvédő Bizottság* (lengyelül *KOR*). A levert munkásmegmozdulás perbe fogott vádlottai és azok családjai megsegítésén munkások és értelmiségiek dolgoztak együtt.

(Ördögi kör alakult ki: a hatalom ódzkodott a húsárak emelésétől, a LEMP 1980. februári VIII. kongresszusán mégis emellett döntött. Számos üzemben sztrájkok törtek ki, erre gyorsan beleegyeztek a munkások fizetésemelési követeléseibe, ami teljes zsákutcának bizonyult. A sztrájkok inntől fogva futótűzként terjedtek, hiszen a dolgozók megértették, hogy céljaik elérésének ez az egyetlen módja. A hatalom félt, tehát fizetett – ez pedig növelte az inflációt, és még jobban elmélyítette a gazdasági válságot.)

„Bejött a lányom, belenézett a fazékba. Kiabált, hogy éhes, hogy húst szeretne vacsorára – nem tudtam mit mondani, ugyan honnan vegyem? Megigérttem, hogy másnap elmegyek a boltba, beállok a sorba, talán kapok valamit.

Reggel nyolckor lementem, már huszadik voltam a sorban, de a bolt úgysem nyitott ki tizenegy előtt. A sorban vitatkoztak egymással. Mindenkinek volt mondanivalója. Például: nem volna semmi probléma az élelmiszerekkel, tudjátok, csak hogy a terményeink egyenesen mennek a Szovjetunióba... A gyerekek az anyjuknak panaszkodnak. Nem is tudom, mi történhetett volna akkor, de abban a pillanatban az egyik asszony a rendes sorból elájult. A boltban hirtelen csönd lett, mintha mindenki szégyellte volna magát.

Végül odakerültem a pulthoz, kaptam egy darab lapockát, és fél kiló kolbászt – ez volt az adag. Hazamentem, már $\frac{1}{2}$ 2 volt. Feltettem a vacsorát, összekaptam a lakást, elmostam a reggeli tányérokat. Egyik cigiről gyújtottam a másikra, tiszta ideggörcs voltam, még enni sem akartam, mikor arra gondoltam, hogy másnap is ilyen sokáig kell ott állnom. Ez már sok nekem. Reggel pedig újra mennem kell, hogy tejfölt és vajot vegyek...

A fiam és a menyem meglátogatott ma. A fiam azt mondja, hogy néhány városban sztrájkolnak. A férjem szerint ez lehetetlenség, ez csak a sorban állók között terjedő rémhír. De az az érzésem, hogy igaz – előbb vagy utóbb ide kell jutnunk...”

Sorban álló asszony

Sztrájkok:

- 1980. július 10-én Lublinban is egyre több üzemben kezdődött sztrájk, többek között megbénította a vasúti csomópontot, amely a Szovjetunióba irányuló export és az onnan érkező import szállítás ütőere volt.
- Augusztus 11-én sztrájkba lépett a varsói tömegközlekedés.
- Augusztus 14-én követte a példát a Lenin nevet viselő gdanski hajógyár, amely a gazdasági mellett politikai követeléseket is megfogalmazott: vegyék vissza az ún. szabad szakszervezetek szervezése miatt az állásukból elbocsátott két dolgozót, Anna Walentynowiczot és Lech Walesát, valamint emeljenek emlékművet az 1970. decemberi sortűz áldozatai emlékére. A hajógyárhoz más helyi üzemek is csatlakoztak.

1980. augusztus 14. reggel

„Villamossal indultam a sztrájkba... már otthon hallottam a szirénákat, tudtam, hogy elkezdődött. Hamarabb nem mehettem, mert a házimunkát el kellett végezni. Danuta csak néhány napja született, nem volt nagyon erős, és a hatodik gyermekünk – egy kisleány – még maroknyi csöppség volt...”

... Az emberek a második kapun vonultak befelé, de a biztonságiak gondosan vizsgálták az igazolványokat, én meg már évek óta nem léphettem be a hajógyárba. Jobbra fordultam, az első kapu felé, és ott... átugrottam a kerítésen.”

Lech Walesa

1980. augusztus 14., a második tárgyalás után

„... Emlékeztetjük Önöket, hogy ez okkupációs sztrájk. Ha az ügyeket délután 4 óráig nem oldjuk meg, megszervezzük magunkat: őrköt nevezünk ki, gondoskodunk ellátmányról, talán alvási lehetőségekről is, és értesítjük a munkáscsaládokat a helyzetről. Ezért kérünk mindenkit, hogy maradjon: 4 órakor már biztosat fogunk tudni, vagy minden rendeződik és hazamegyünk, vagy itt maradunk a végéig. ... Magunk választotta szakszervezetet akarunk. Megfelelő jóakarató embereket, akik őszintén közös érdekünkért dolgoznak, akár küzdenek is érte.”

Lech Walesa

- Augusztus 16-án a hajógyár igazgatósága beleegyezett a sztrájkolók követeléseibe, Walesa a sztrájkbizottság vezetőjeként visszatért munkahelyére, és lefújta a sztrájkot. Ezt rossz néven vették a többi sztrájkoló üzem képviselői, akik tudták, hogy nem olyan erősek, mint a hajógyáriak. A tiltakozások hatására Walesa visszakozott, és megalakították az *Üzemközi Sztrájkbizottságot*, amelyhez négy nap alatt több mint háromszáz üzem csatlakozott.

Huszonegy pontból álló követelést állítottak össze, az első a szabad – értsd: a kommunista hatalomtól független – szakszervezetek megalakítására és tevékenységük biztosítására vonatkozott. Ez volt a legfontosabb és a hatalom számára legnehezebben elfogadható igény, miután olyan struktúra létrejöttéről volt szó, amelyet a Lengyel Egyesült Kommunista Munkáspárt nem tudott ellenőrzése alatt tartani.

(Szakértőként Gdanskba érkezett Tadeusz Mazowiecki (1989-ben ő lett az első nem kommunista miniszterelnök) és Bronislaw Geremek, 64 értelmiségi támogatásával. A hatalommal folytatott tárgyalásokon a Munkásvédő Bizottság aktivistái is segítséget nyújtottak az Üzemközi Sztrájkbizottságnak, többek között a saját sajtótermékek nyomtatásának megszervezésében. Teljesen más volt a helyzet, mint 1970-ben.) A munkások jól megszervezték magukat, és nem vonultak ki az utcára, ami mindig provokációval és a káosszal fenyeget. A hatalomnak nem sikerült az egyes üzemekkel külön-külön meg egyezni... A gdanski és a szzczecini üzemközi sztrájkbizottság egyetértésre jutott abban, hogy a követelések közül a szabad szakszervezetekhez fognak mindenáron ragaszkodni. A munkások ugyanis csak egy saját érdekvédelmi szervezet létrehozása esetén láttak garanciát arra, hogy a kommunista hatalom 1956, 1970 és 1976 után nem csapja be ismét őket.

Az egyház teljes körű lelkipásztori gondoskodást nyújtott a sztrájkolóknak: a papok miséztek, gyóntattak, áldoztattak. Az üzemekben a lengyel pápa, II. János Pál képét is kitétték.

A sztrájkokat nem lehetett megfékezni: egy nap alatt a hullám elérte Wrocławot, Krakót és Poznant, majd végigsöpörjön Varsón és Katowicén. Augusztus 30-án megszületett a szzczecini, másnap pedig a gdanski megállapodás, ezt Walesa írta alá. A kormány vállalta, hogy a sztrájkolók összes követelését teljesíti, beleértve a szabad szakszervezetek alapítását is. Lehetővé vált az is, hogy a rádió vasárnaponként szentmisét közvetítsen. Mindkét fél – jóllehet más-más okból – ünnepélyesen aláírta a papírokat. Walesa kijelentette, hogy „szót értettünk egymással, mint lengyel a lengyel-

lel”, Jagielski miniszterelnök-helyettes pedig azt nyilatkozta, hogy „nincsen sem vesztes, sem győztes”. Mindkét mondatot számos alkalommal idézték az elkövetkező hetekben-hónapokban.

1980. szeptember 5-én, a LEMP Központi Bizottsága a „párt és a munkásosztály közötti kapcsolat helyreállítását, a párt megerősítését és tekintélyének újjáépítését” tűzte ki feladatául...

Szeptember 17-én az ország minden pontjából Gdanskba sereglett küldöttek megszavazták a Szolidaritás Független Önigazgató Szakszervezetek életre hívását, amely a szabad szakszervezeteket egyesítette. Alapegységeit az egyes üzemekben működő szakszervezeti bizottságok képezték. Az új szakszervezet nem ágazati, hanem regionális struktúrában dolgozott. Ez nagymértékben fokozta erejét, a kisebb üzemi bizottságok számára is lehetővé tette, hogy a regionális szintre támaszkodva elérjék céljaikat. Elnökévé az akkor 37 éves Lech Walesát, a nyári sztrájkok hőst, ezt az igazi munkást, villanyszerelőt választották, aki 1970 decemberétől küzdött különféle módon a kommunista rendszer ellen. Karizmatikus személyiséggel rendkívül ügyes politikusnak bizonyult. A társadalom túlnyomó része úgy gondolta, benne öltött testet a munkásságnak, vagyis annak az egyetlen társadalmi csoportnak az összessége, amely megint megrengette az országot, és hátrálásra kényszerítette a kommunista hatalmat.

Az 1980 novemberében hivatalosan is bejegyzett szakszervezet taglétszáma lavinaszerűen növekedett, s egy évvel később meghaladta a tízmilliót.

Mindenekelőtt a munkásfiatalok mozgalma volt, akiknek a Gierek-korszak semmilyen perspektívát nem kínált. Ugyanakkor igazi tömegszervezetnek nevezhető, ideológiai és magatartásbeli sokszínűséggel. Egyaránt csatlakoztak hozzá a demokratikus ellenzéki csoportok, értelmiségiek, írók, újságírók, az egyetemi ifjúság, az egyszerű földművesek, az antikommunista „fundamentalisták”, a LEMP tagjai, a konfrontáció, valamint a hatalommal való dialógus hívei, s élvezte a lengyel katolikus egyház, illetve II. János Pál pápa támogatását is. Egyetlen hatékony fegyvere a sztrájk és az egységes társadalmi fellépés volt.

„Ebben az a legrosszabb, hogy munkások csinálják, és még a vezérük is munkás” – jelentette ki 1980 augusztusában Kádár János. Ő és a többi kommunista vezető ugyanis örökösen a „munkásosztályra” hivatkoztak, és nem tudtak mit kezdeni a ténnyel, hogy a lengyel

„munkáshatalom” ellen – csakúgy, mint például Magyarországon 1956-ban vagy Csehszlovákiában 1968-ban – maga a munkásság lépett fel, még ha ez esetben békés eszközökkel is.

S mivé lett a Szolidaritás napjainkra? A szakszervezet oroszlánrészt vállalt a kommunista rendszer felszámolásában, a békés rendszerváltásban, a gazdasági csődből és a súlyos politikai válságból való kilábalásban. Walesa 1983-ban Nobel-békedíjat kapott, és a III. Lengyel Köztársaság első szabadon választott elnöke lett 1990-ben. A hanyatlás az ezredfordulón következett be. Maga az egykoron tízmilliós szakszervezet létszáma mára kevesebb mint a tizedére olvadt. A sokszínű Szolidaritást a kommunista hatalom elleni küzdelem tartotta össze. Politikai intézményként beteljesítette küldetését. Történelmi érdemeit viszont semmi sem csorbíthatja.

Az UNESCO 2003-ban világörökséggé nyilvánította a sztrájkoló gdanszki hajógyári munkások 21 követelését tartalmazó eredeti táblát.

Forrás: *The days of Solidarity*. Warsó, 2005, ford. Vásárhelyi Judit és Tischler János : *Solidarnosc´c´*, 1980. *Élet és Irodalom*, 2005.09.02. nyomán.

P5 A SZTRÁJKHOZ VALÓ JOG ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK ÁLTALÁNOS ELVEI ÉS FELTÉTELEI

(Háttéranyag)

A sztrájkképesség mindenekelőtt magas fokú szervezettséget, szakértelmet, egységes és fegyelmezett fellépést követel minden résztvevőtől, ugyanis csak ezen feltételek megléte biztosítja a munkabeszüntetés eredményességét. A szabályozottság mellett, a sztrájk sikere nem nélkülözheti a munkavállaló hitét, bizalmát, valamint a szakszervezeti tisztségviselők hozzáértését.

Az alkotmányos elveknek és a sztrájkról szóló 1989. évi VII. törvény szabályainak megfelelően a sztrájkhoz való jog a munkavállalók elidegeníthetetlen joga, a szolidaritási sztrájk kezdeményezésének joga azonban csak a szakszervezetet illeti meg. (Sztrájkról szóló 1989. évi VII. törvény – továbbiakban: sztrájktörvény 1. § (1) és (4) bekezdése.)

A sztrájk joga a munkavállalókat és a szakszervezetet a keret jellegű sztrájktörvényben meghatározott feltételek szigorú betartásával illeti meg. A sztrájktörvény elveinek megfelelően

- a sztrájkban való részvétel önkéntes, sztrájkban való részvételre, illetve a sztrájkról való tartózkodásra jogszerűen senki nem kényszeríthető;
- a jogszerű sztrájkban részt vevő munkavállalókkal szemben sem a munkáltatónak, sem állami vagy más szervezetnek nincs joguk fellépni, így a munkabeszüntetés befejezését célzó kényszerítő eszközök velük szemben nem alkalmazhatók;
- a sztrájkjog gyakorlása során – annak teljes folyamatában – a munkavállalóknak, a szakszervezet által kezdeményezett vagy szervezett sztrájk esetén a szakszervezetnek és a munkáltatónak (munkáltatóknak) együtt kell működniük;
- tilos a sztrájkkal való (célzatos) visszaélés.

A szakszervezet részéről kezdeményezett sztrájk során elvként kell érvényesülnie, hogy sztrájk csakis a munkavállalók gazdasági és/vagy szociális érdekeinek biztosítása végett kezdeményezhető. Alapelv tehát, hogy

- sztrájkot kizárólag az érdekvédelmi funkciójuk érvényesítése érdekében szerveznek, és csakis a jogszerű sztrájkot támogatják;
- a fokozatosság elvét érvényesítik, azaz minden tőlük elvárhatót megtesznek annak érdekében, hogy a munkaügyi konfliktusokat a munkáltatóval előzetes tárgyalások és megállapodások útján feloldják, s ugyanígy járnak el a gazdasági és a szociális követelések érvényesítése terén is;
- a sztrájk meghirdetése előtt egyeztetést folytatnak más szakszervezetekkel is;
- a munkavállalói kezdeményezésű sztrájkok esetében a sztrájkot bejelentő, illetve tervező munkavállalói közösség képviselőivel konzultációt folytatnak;
- sztrájk támogatottságáról, a sztrájkot csak abban az esetben kezdeményezhetnek, ha azt a konfliktussal érintett körben a munkavállalóknak a többsége támogatja;
- a sztrájkot megelőző és a sztrájk alatti egyeztetést szerepéhez méltóan folytatják le, eredményes tárgyalásokra törekedve.

A Belügyi Dolgozók Szakszervezetének útmutatója alapján